

FIGYELŐ

A KÖZÉPEURÓPAI KÉRDÉS — ANGOL SZEMMEL

A VILÁGTÖRTÉNET tanúsága szerint minden békeműnek eljő az enyészete. A hatalmi viszonyok és csoportosulások, melyek a békét a legyőzöttekre ráparancsolták, eltolódnak, s az új hatalmi egyensúlyban a békemű ethikopolitikai frazeológiája — az erősebbnek öngazolása — elerőtlenedik, majd önmagában omlik össze. Ha egyszer a frazeológia varázsereje megszűnt, a békemű eszmei alapjai megrendültek, s a hatalmi térkép merőben átalakult: eljön a revízió „lélektani pillanata“ is.

Az 1919. évi párizsvidéki békék természetrajza e tekintetben nem különbözik a történelem egyéb békekötéseitől, eszmeviláguk azonos minden térkép-rendező békekongresszusával, sorsuk sem lehet lényegében más.

Ebből a szempontból kísértük figyelemmel az elmúlt években a Magyar Szemle lapjain az angol közvélemény változásait,¹ mert a francia szellemben, de angol szolidaritással épült békemű ellenálló erejét legjobban az angol publicisztika bírálatából véltük megmérhetőnek. Szemben többé-kevésbé vérmes reményekkel, melyekkel Magyarországon egyes barátságosabb nyugati hangokat fogadtak, évről-évre meg kellett állapítanunk, hogy az angol hivatalos és félhivatalos közvélemény még változatlanul a békekötések szellemében gondolkodik, s ha a Párizst Londonnal összefűző szálak a statusquo fenntartása tekintetében folyvást vékonyodnak is, a világháború s még inkább a „világbéke“ által teremtett szolidaritás arra készítette egy évtizeden át Angliát, hogy törhetetlen fegyverbaráti hűséggel álljon Franciaország oldala mellett.

Ez a francia-angol szolidaritás a párizsi békemű védelmére mintha esztendeje némiképp megingott volna. A kisantant államainak hivatalból kijáró csodálat helyét többé-kevésbé keserű kiábrándulás váltotta fel. Romániának ugyan mindig kitűnő angol „sajtója“ volt, főként, mióta az oláh liberálisok Monroe-izmusát a Maniu-kormánynak az idegen tőkével szemben türelmesebb gazdaságpolitikája követte. Már a Maniu-korszak ingadozásai, utóbb a Károly-puccs alaposan megingatták a stabilitásba vetett hitet, s a súlyos gazdasági bajok, mikkel Románia manap küzködik, mind óvatosabb ítéletre készítetik az angol publicisztikát. Fokozottabb mértékben áll ez a csalódás Jugoszláviára nézve, melytől — mióta a diktatúra jármában tudják — leghívebb barátai is elfordultak; Seton-Watson pálfordulásával ugyancsak ezeken a lapokon foglalkoztunk.¹ A legjobb megítélésben még mindig Csehszlovákia részesül, melynek kiváló személyi kapcsolatai a londoni hivatalos körökkel, ügyes és rugalmas, a „demokratikus“ frazeológiával operáló propagandája, jelentős művelődési múltja és tetterős gazdasági jelene különleges helyzetet biztosítanak a kisantant államainak csoportjában.

De a békemű nemcsak a kisantant szemszögéből veszített stabilitásából. Az olasz-francia érdekellentétek a fasiszta Olaszországot már évek előtt az „elégületlenek“, a sérelmet szenvedettek csoportjába állították; az egykori

¹ Magyar Szemle I, 76; II, 58 l. III, 269 l. IV, 68.

² Magyar Szemle VIII, 222.

nagy antant ezzel megbomlott. A súlyos gazdasági és társadalmi problémák és gondok Európa, sőt a világ gazdasági egységének eszméletére bírták azokat is, akik eddig zavartalan élvezték pompás elszigeteltségüket: az angolokat. A brit birodalom tengerentúli részei nem nyújthatván Angliának az óhajtott piacokat, London mind izgatottabb figyelemmel fordult a vásárlóképességében oly félelmetesen meggyengült európai kontinens felé, s kénytelen volt felismerni, hogy a francia hegemonia s a belőle fakadó kisantantfelsőbbtség nem biztosíthatja Európa nyugalma, rendjét, prosperitását, — nem ígérheti azt a lelki és anyagi békeállapotot, melyben az angol-szász tömegek termelte árúk vevőkre találnak. Fermentáció a kontinensen: nyughatatlanság a szigetországban is, — ez volt az utolsó évek keserű angol felismerése. A birodalmi konferenciák rámutattak, hogy az Empire egysége korántsem elég erős ahhoz, hogy Anglia Európán kívülinek érezhesse magát; ellenkezőleg, — Angliának fel kellett ismernie, hogy az európai kontinens egyik része, sőt, az európai kötelékek mind szorosabbak lesznek:

„Európa békerendje még távolról sem megállapodott. A leszerelés problémája még gyermekcipőiben van. Kelet-Európa politikai helyzete még mindig kényes. A láthatár megett ott setétlik a szovjet-felhő. Mind e gondokban Nagy-britannia mélyen és közvetlenül érdekelt. Fel kell ismerni, hogy képtelenség e kérdések bonyolult szövevényéből kiemelni a — tengeri leszerelés ügyét és megoldani mintegy a légtüres térben, függetlenül számtalan más megfontolástól,“

írta nemrégiben a Fortnightly Review Augurja „Anglia és Európa kapcsolatairól.

E MEGVÁLTOZOTT helyzetet s a nyomában átalakult angol közfelfogást tükrözik a legutóbbi heteknek azok az angol szemle-cikkei, melyek a közép-európai viszonyokkal részletesebben foglalkoznak. Első helyen áll ezek között a rendkívül tekintélyes Nineteenth Century and After című szemlének Major E. Polson-Newman tollából származó tanulmánya, mely. „Közép-Európa olvasztótégelyeiről szól.

Közép-Európa olvasztótégelye, a cikk írója szerint, a feldarabolt magyarosztrák monarchia területén kialakult új államok összessége; ezeknek szerkezete és főként nemzetiségi felépítése olyan, hogy mindegyikükben figyelemre-méltó erejű nemzeti kisebbségeknek beolvasztásától függő az állam léte, rendje, szomszédainak, sőt egész Közép-Európának nyugalma és biztonsága.

Polson-Newman úgy látja, hogy az elmúlt évtized bizonytalan, sőt tartalmatlan frazeológiát teremtett Közép-Európa annyira súlyos politikai problémái körül, s kétségbe vonja, hogy bárki is megérthetné Benesnek programját, mely arra irányul, hogy „Közép-Európában új erkölcsi egységet teremtsen, melyet talán Európának új politikai tájékozódása kísérjen, — az együttműködésnek új politikai és gazdasági rendszere“.¹ Ez a kaotikus frazeológia találóan jelképezi azt a valóságos káoszt, mely a monarchia örökösének államaiban ma uralkodik; az egykori Magyarország-Ausztriát ma már nemcsak Angliában, hanem lassan-lassan Franciaországban is olyan államszervezetnek kezdik tekinteni, melyet a párizsvidéki békékkel felbontani vétkes könnyelműség volt s amelynek pusztulásából ered Közép-Európa mai teljes politikai és gazdasági egyensúlytalansága. Polson-Newman utal Pétaín tábornagnak felfogására, melyet Jean Pierrefeu útján ismert meg a nyilvánosság, s amelyből kitűnik, hogy a francia vezérkar voltaképpen nem gondolt a monarchia feldarabolására, ellenkezőleg azt a nézetet vallotta, hogy „egyedül a monarchia képes a természet szerint egymással ellenséges népfajok közt egységet és rendet fenntartani; e népfajok, magukra hagyva,

¹ Benes szavai a Nemzetek Szövetségének X. közgyűlésén.

állandóan hadiállapotban lesznek egymással és szüntelenül meg fogják zavarni Európa békéjét“.¹

Az a zűrzavar (imbroglio), mely ezt az óhajtott rendet napjainkban felváltotta, az angol szerző szerint, a legóvatosabb kezelést követeli, ha további középeurópai katasztrófákat meg akarunk előzni.

A Nineteenth Century cikkírója sorra veszi és részletesen tárgyalja Közép-Európa új államait. Ausztria helyzetének ismertetésénél különös melegséggel méltatja Schober személyét és jelentőségét —’ kinek egyébiránt a Contemporary Review külön cikket is szentelt nemrégiben — s hivatkozik a kancellárnak előtte tett kijelentésére, mely szerint Schober Közép-Európa nemzeteit egy szövetségi alapon, de helyi autonómiákkal felépített erős hatalmi egységbe óhajtáná összefoglalni.

Magyarország veszteségeit, politikai és gazdasági gondjait elfogulatlanul, de éppen a tárgyilagosságból fakadó jóindulattal ismerteti.

A középeurópai problémának legfontosabb tényezőit látja Polson-Newman Magyarorszában és az utódállamok magyar kisebbségeiben.

„Nyílt elmével mentem Közép-Európába és azzal a komoly elhatározással, hogy tárgyilagos véleményt formáljak magamnak. De bármim igyekeztem is azon, hogy igazságot fedezzek fel a trianoni ítéletben, erre teljességgel képtelen voltam, s azt találtam, hogy az érdekeletlen országok számos államférfia és diplomatája osztja felfogásomat. Bárha a magyarok eddig soha még ajánlatot nem kaptak, szerencsétlennek tartom, hogy sokan közülök olyan álláspontot vallanak, mely szerint a teljesen magyar nyelvű területek visszacsatolását nem fogadhatnák el végleges rendezésnek, s azt állítják, hogy megoldást csupán az egykori Magyarország összes elszakított területének visszaadása jelenthet.“

„Bár a magyar óhajtások talán túlzottak, a magyar lakosságú területek fölött való szuverénítás olyan igény, mely teljes harmóniában van a párizsi békekonferencia által vállalt alapelvekkel és elfogadandó volna esetleges megoldás alapjául.“

Csehszlovákiát „pompás sajátosságai ellenére“ Polson-Newman semmiképpen sem hajlandó nemzeti államnak tekinteni. „A csehek két magas műveltségű faj felett uralkodnak: a németek és a magyarok felett. A magyarok (a highspirited race) és a csehek között lélektani és társadalmi szakadék tátong, melyet nehéz lesz áthidalni. Nem kerülte el az angol utas figyelmét Masaryk elnöknek az ismeretes szokása, hogy külföldi hírlapírók előtt figyelemreméltó magyar szimpátiákat hangoztat, azt, hogy adandó alkalommal szívesen foglalkozik majd a mai határok megváltoztatásával, ám a magyaroknak korábban át kell alakítaniok taktikájukat. Az elnök legutóbb augusztus 13-án, Polson-Newman előtt is ily kijelentést tett. Ám valahányszor hasonló elnöki deklaráció elhangzik, a prágai külügyminisztérium minden alkalommal megcáfolja. „Csupán példaként idézem ezt azokra a módszerekre, melyekkel a nyugati országok közvéleményét zavarbaejtik olyan államok, melyeknek semmi szándékuk sincs, hogy megszerzett területeiket mással megosszák; e kategóriába tartozik Csehszlovákia is“.

Különös figyelmet érdemelnek Polson-Newman cikkének ama részletei, melyekben a romániai kérdéssel foglalkozik. Talán elsősorban olvasható magasrendű és pártatlan angol orgánumban, hogy a . magyar-román probléma kulcsa ez:

„A zavar gyökere nem a románoknál van, kik, azt hiszem, képességeik szerint legjobban törekednének igazságot szolgáltatni, hanem a békeszerződésben s ez a szerződés román uralom alá rendelt olyan magas kultúrájú közösséget, amely a latin-keleti mpdszerekkel semminémű összhangba nem hozható.“

A kisantant államainak és Magyarországnak ily szemléletéből az angol író azt a meggyőződést meríti, hogy az elszakított magyar kisebbségekben

¹ Jean Grandpierre: Grand quartier Général.

hatalmas állambomlasztó erők rejlenek. Magyarország kapcsolatban van az ugyancsak expanzió felé hajlamos Olaszországgal. A középeurópai helyzetet súlyosbítja a lengyel korridor kérdése, mely — nagyrangú európai tekintélyek szerint — Európa békéjének legveszélyeztetettebb és legveszélyesebb pontja. Ha Németországnak sikerül a korridor kérdését felvetni, Magyarország ebben kétségkívül alkalmat fog látni saját igényeinek érvényesítésére. A közép-európai helyzet és az egymásra halmozódó események Magyarország számára két érdekirányt jelölnek ki: északra Berlin irányában, délre Róma felé.

A statusquo kérdéseiben látja Polson-Newman a mai nemzetközi problémák középpontját; egyfelől állnak a statusquo fenntartásáért küzdő államok, — Franciaország, Lengyelország és a kisantant — a másik oldalon az elégedetlenek: Németország, Olaszország, Magyarország és bizonyos fokig Ausztria. „Európa békéje azonban nem függ a dunai vagy balkáni kisállamoktól, hanem a nagyhatalmaktól s attól a befolyástól, mellyel a kis államokra hatnak. Szerbia nem okozta a világháborút s a jövő háború felelőssége sem lesz Magyarországra, Romániára vagy Csehszlovákiára hárítható, bárha az ott uralkodó viszonyokat a nagyhatalmak jóra és rosszra egyaránt felhasználhatják.“

Európa alternatíva előtt áll. Fenntarthatja a mai határokat abban a reményben, hogy előbb gazdasági, majd ennek alapján politikai együttműködésre serkentheti az európai államokat; az alternatívának ezt a felét a válság mindenkori veszélye fenyegeti. Minden ilyen válságot megelőzhetne az alternatíva másik fele: a békeszerződések általános átrevideálása (general reconsideration), mely friss levegőt bocsátana az egész európai rendszerbe.

Polson-Newman szerint:

„... ez az utóbbi módszer annyit jelentene, hogy felelőn kellene megelőzni súlyos nehézségeket; az erők fejlődését kellene figyelembe venni végül komolyan számba kellene venni, hogy, bár a mai Európa Ünnepelesen lemondott a háborúról, mint kiegyenlítő eszközről, a holnap Európája mindeme kérdéseket más szemszögből nézheti. Olvasóimra bízom, hogy a maguk következtetéseit levonják az előadottakból.“

Annál feltűnőbb a Nineteenth Century-nek ez a nagyfontosságú s igen komolyhangú cikke, mert Ugyané folyóiratnak egy hónappal korábbi számában Hodzsa Milán új s egészen fantasztikus középeurópai alapvetését tárta fel az angol nyilvánosság előtt. Hodzsa felfogása szerint Európa keletén csupán egy, agrártermelésen nyugvó, többé-kevésbé panszlavisztikus gazdasági központosított teremtethet egységet a széthúzó érdekek között; ebbe a halványan körvonalazott szövetségbe hajlandó volna Hodzsa Magyarországot is felvenni, ha ugyan Magyarország politikai és társadalmi struktúráján kész lesz megejtetni mindama változtatásokat, melyekre Hodzsa csak céloz, de ki nem fejt.

STEPHEN GWYNN, a Fortnightly Review novemberi számának havi politikai szemléjében megfontolt és barátságos szavakat szentel Magyarországnak, ugyanúgy, mint Polson-Newman, a revízió szellemében. Magyarország szerinte is Európának egyik sebes pontja, de egyben a legnehezebben gyógyítható is. A gyógyulásnak semmiesetre sem útja az a francia felfogás, mely még legutóbb is a Nemzetek Szövetségének közgyűlésén érvényesült: a franciák a párizsvidéki békéket egyszerűen szentnek és sértetlennek tekintik, és ugyanilyen szentek a belőlük folyó összes kötelezettségek. Gwynn annak a gyanújának ad kifejezést, hogy Anglia, nem fogja mindörökké tekintélyével és erejével támogatni a francia álláspontot. „A magyarok Angliától várnak védelmet, melyre ígéretet kaptak azokban a szerződéseken, miknek létrehozásában Anglia oly jelentős szerepet vállalt. Hogy Anglia mily mérteiben tud majd Magyarországon segíteni és

mily mértékben tudja majd enyhíteni az igazságtalanságnak azt az érzését, mely ma uralkodik, nagyban attól függ, mennyire biztosan számíthatnak a franciák Angliára az 1919-ben megteremtett békemű védelmében, ha egyszer vitális részeiben veszedelem fenyegeti“.

Mind e hangok azt bizonyítják, hogy Anglia közvéleménye fordulat előtt áll, s ha a közelebbi hónapokat kétségkívül domináló revíziós jelszó elsősorban a német pénzügyi kötelezettségek felülvizsgálatát is fogja jelenteni, számíthatunk rá, hogy a magyar területi revízió kérdése is előbb-utóbb meg fog érni, — legalább annyira, hogy a nyugati államokban komoly vita indulhasson meg fölötte.

BALOGH JÓZSEF

A SZEGEDI TANYA PROBLÉMÁI

ÉPPEN egy esztendeje számoltam be a Magyar Szemle lapjain a szegedi Bethlen Gábor Kör tanyamozgalmának egy újabb állomásáról. Akkor indult meg az akció a tanyai agrár-settlement eszméjének megvalósítása érdekében. Azóta a settlement formailag is megalakult, önállósult és az újpesti Főiskolai Szociális Telep igazgatójának, Erődi-Harrach Béla szociálpolitikus professzornak és adjunktusának, Hilscher Rezső egyetemi magántanárnak becses tanácsai és buzdítása nyomán teljes ambícióval, de sajnos a szűkös anyagiak miatt nem a kívánatos keretek közt, munkáját megkezdte. Igazi settlementet létesíteni, kitelepülni a tanyák közé nem lehetett, olyan munkát, ami anyagiakat kívánt volna — mint orvos, gyógyszer, könyvek stb. —, nem végezhetett, ellenben állandóan folytak kora tavasz óta a tanyai kiszállások, amikor négy-öt fiatalember, néha több is, útra kelt, s ilyenkor egyrészt megfigyeléseket gyűjtöttek, másrészt barátkoztak a tanyaiakkal, ha tudtak, Segítettek rajtuk, tanáccsal vagy úgy, hogy ügyes-bajos dolgaiknak a városban való utánanézését vállalták, \$ az eredményt hírül vitték. Nemrégiben a földművelésügyi minisztériumtól vetítógépet és diapozitíveket kapott kölcsön a settlement, ezentúl „mozielőadások“ rendezését is programúiba veheti, melyeknek különösen nagy a vonzerejük a tanyák közt. Az eddigi munka eredménye a gyakorlati munka terén az, hogy bármikor, a szegedi határ bármelyik részébe mennek is a settlement munkásai, örömmel és bizalommal látott vendégek; a kutató munka eredménye pedig az az adattömeg — feljegyzések és fényképfelvételek —, melynek — legalább az erre már alkalmas anyagnak — a feldolgozása most folyik. Az eredmények nyilvánosságra került jele pedig az a füzet, mely „A szegedi tanya problémái“ elmen Buday György, az egész mozgalom elgondolója, megszervezője és vezetője tollából nemrégiben jelent meg.

Ez a könyvecske, mint dme is mutatja, azokat a kérdéseket mutatja be, melyek a szegedi tanyavilágban felderítésre várnak. Tehát a kutató munka programját tartalmazza. Ez a program azonban már hosszú és gondos munka eredménye. A problémák, melyek itt felvonulnak, nem írószobában, általános teoretizálással kigondoltak, hanem olyan ember kezenyomát mutatják, aki sokat és nyitott szemmel járta azt a terepet, melyen most mintegy vonalhálózatot von, melynek kockáit kell majd ídtölteni. De ő már tudja, hol kell keresni és mit. Ez a probléma-regisztrum már nagy eredmény: azt jelenti, hogy a problémák felkutatása körülbelül megtörtént. Megjelenése helye is érdekes, jellemző és öröndetes. Egy sorozat első száma „dolgozat a M. Kir. Ferenc József-Tudományegyetem Sajtótudományi Tanfolyamából“ s kiadója Szabó László magántanár, a tanfolyam vezetője, ki helyes belátással a szegedi egyetemi ifjakat a szegedi kérdésekkel való foglalkozás felé tereli.

Buday füzete azzal a most már talán közvéleménnyé vált gondolattal kezdődik, hogy a trianoni Magyarországon „az Alföld az a döntő jelentőségű terület és népesség, melynek érdekeit az országépítő politikának elsősorban kell figyelembe venni.” (4. 1.) Természetesen Isten őrizzen tőle, hogy most meg olyan egyoldalúság történjen az Alföld javára, a többi országrészek kárával, mint amilyen történt a múltban az Alföld kárával a határszélek javára. De az kétségtelen, hogy az Alföld megoldatlan probléma és ez a megoldatlan probléma az ország nagyobbik fele, közepe és adott esetben „hinterlandja”. Buday az alföldi problémában elsősorban szociális kérdést lát és annak az érzelmi szakadéknak az áthidalását kívánja, mely a városi és falusi-tanyai embert elválasztja. Ha megváltozik a városi ember érzülete a tanya irányában, akkor a kulturális és gazdasági segítség terve és munkája is bekövetkezik, ez bizonyos. És Buday szerint „egyedül az új generáció lehet képes és hivatott erre, mely nem bűnös és nem részes azokban a vétkekben, gyűlölködésekben, melyek a magyar közelet utolsó évtizedeiben a politikában és társadalmi életben egyaránt, úgy jobbról, mint balról, úgy a faluban és tanyákon, mint a városban a bürókban magasra vonták az egymásra utalt emberek között is a kínai falakat és mélyre ásták a minden közeledésre alattomosan leselkedő szakadékokat, farkasvermeket.” Szükséges, folytatja, teljesen új, jóakarató szellem és új módszerek, eszközök alkalmazása, miután a régiek nem váltak be. Erre pedig az első lépés „a tanyai tudományos felvételezés”. Ismerni kell a lehető tárgyiassággal és alaposítással azt a terepet, ahol dolgozni akarunk, akár szociálpolitikai vagy közigazgatási reformokra, akár gazdaságpolitikai — települési, mezőgazdasági, kereskedelmi — tervezetre gondolunk.

Valamely tárgy ismerete tényezőinek az ismerete. Buday is sorra veszi a tanyai élet tényezőit. A tanya földje és a tanya embere, a tanyai lélek elemei, a társadalmi közösség érzése, a tanya és a város, — ilyen fejezetei vannak művének. E fejezetekre tagolás lehetett volna szisztematikusabb, de ezekben a fejezetekben is helyet foglal belső szisztémában minden kérdés, amely a szegedi tanyákkal kapcsolatosan szóba jöhet. Mert ez a munka, címének és a settlement működésének megfelelően, a szegedi tanyára vonatkozik. „Mivel tudatában vagyunk annak, hogy szintetikus eredmény nem érhető el addig, míg azt meg nem előzi a területi és fogalmi egységek analitikus feldolgozása, ezért rendszeres vizsgálódásainkat egyelőre a szegedi tanya világára irányítottuk. Az érzelmi és területi kapcsolatokon kívül méltóvá teszi a szegedi tanyákat erre az is, hogy alsó- és felsőtanya a maga központjaival, kapitányságaival valóban olyan jellegzetes és egyben sajátos típusa az alföldi tanyavilágnak, melynek kutatása egyúttal az egész kérdés-komplexum megoldásához visz közelebb.” (12.1.) Általános alföldi szociográfiai programot tavaly adott ki a Bethlen Gábor Kör Szombatfalvy György tollából „Társadalomrajzi feladatok az Alföldön” címen.

Buday felsorolását követve, mindenekelőtt vizsgálni kell a földet magát, a tájat, a természeti viszonyokat, melyek a tanyai településre okot adtak, \$ azt alakították. Vizsgálандók a lakásviszonyok is. És mindé materiális tényezőknél a befolyása a lakosság lelkületére. Rendkívül fontos az emberanyagnak az anthropológiai felvétele, származásának kiderítése, fiziológiai életmódjának leírása, — ide tartozik a közegészségügy is. Természetesen elsőrendű érdek a gazdálkodási mód és termelési viszonyok, valamint a szállítási és értékesítési lehetőségek vizsgálata. E kérdések kapcsán a két legfontosabb szegedi példával bővebben is foglalkozik Buday.

Az egyik a paprikatermelés ügye.

„A szegedi alsótanyai és alsóvárosi paprikatermelés a trianonelőtti időkben egyre nagyobb lendülettel fejlődött és igen jelentékeny társadalmi réteg-

nek vált kizárólagos kenyérkeresetévé; akik így tisztos jövedelmükkel tekintélyes tényezőivé váltak gazdasági és társadalmi értelemben egyaránt nemcsak szűkebb környezetüknek; hanem a községi életnek is. A nyugati országokba való exporton kívül a szegedi alsóvárosi és alsótanyai termelő látta maga el, jelentékeny versenytárs nélkül — a szerbeket és románokat is paprikával. A határváltozás és az ezzel járó magas vám ellenben felébresztette az eddig csak szunnyadó konkurenciát, úgyhogy a déli és keleti} elcsatolt területi} torontáli, temesi és bácskai németek és szerbek ma már hatalmasan fellendült paprikatermelésükkel nemcsak a két utódállamnak régi és Magyarországból is hozzájuk csatolt területeinek szinte teljes szükségletét látják el saját maguk, hanem már a nyugati világpiacon is komoly versenytávként jelentkeznek. Ezzel szemben a hazai, szegedi paprikatermelés technikája alig olcsóbbodott, s alig racionalizálódott valamivel és propagandája sem igen javult, a verseny az árakat mégis leszorítja, úgyhogy tekintélyes rétegek teljes anyagi leromlása komolyan fenyeget.“ Pedig a „paprikások“ tönkremenése igen súlyos veszteség Szegeden. A settlement feldolgozás alatt álló gyűjtéséből volt alkalom megtudni, hogy 3—4 évvel ezelőtt még a textílneműek piacán például a legjobb vásárlók a „paprikások“ voltak — mennyiség és minőség tekintetében is. Mai statisztikánk azonban már mást mutat. Éppen ennek a gazdag rétegnek a kereseti viszonyai teljesen megváltoztak, s így fogyasztása is nagyon csökkent.

A másik kérdés a szegedi kisbérletek sokat vitatott ügye.

Buday a legteljesebb elismeréssel ír erről a rendszerről, mely „egyrészt megakasztotta a szegedi tanyai nép délre irányuló kivándorlását és teljesen megszüntette az amerikai kivándorlást, de a Széchenyi által hangoztatott „saját tulajdon varázsaéval... legalább itt helyhez kötötte a föld után járók földéhes és az Alföld területén belül még mindig észlelhető hullámzó vándorlását“, s amely rendszer „a jövő földbirtokrendszerének csiráit hordja magában“, mint Buday érzi. (22. l.) Ez a kisbérlet-gazdálkodás azonban ma súlyos válságot él át. Egyik példjaként annak, hogy a leginkább lokálisnak látszó jelenségek is mily nagy mértékben függvényei a világhelyzetnek, mind gazdasági, mind politikai tekintetben. A szegedi kisbérlet helyzete ugyanis valóban kritikus, de kritikus a város helyzete is, mely az ügyis agyongerhelt költségvetés mellett jelentékeny jövedelemforrását láthatja veszélyeztetve. Természetesen egyik fél sem „hibás“, ha a teljes elfogulatlanság álláspontjáról nézzük a dolgot. A következőkben megpróbálok vázolni a helyzet képét azoknak az adatoknak az alapján, melyeket ugyancsak a settlement munkásságnak köszönhetünk.

Buday Györgynek, ki a különböző munkatársak adatait összegezte és ellenőrizte, teljesen igaza van abban, hogy nem járunk el igazságosan és tudományosan akkor, ha csak a jelen állapot keresztmetszetét vizsgáljuk és nem nézünk utána e helyzet keletkezése okainak és körülményeinek. Mert ennek a mai helyzetnek az okai is a múltban rejlenek, — hozzászámítva természetesen a mai világgazdasági állapotokat és ebben Magyarország helyzetét. Mint köztudomású, a város mintegy hetvenezer holdnyi birtokát különféle területű részletekben különböző idejű lejáratra bérbe adta (10 évre 6292 kát. hold, 20 évre 964 kát. hold, 25 évre 36.883 kát. hold — főként ezek a kérdéses kisbérletek —, 29—60 évre 1507 kát. hold, 99 évre pedig 286 kát. hold). A bérbeadás árverés útján történt. A huszonöt éves bérletek jórésze már 1924-ben szabadult fel. Ekkor pedig még egészen más volt a magyar mezőgazdaság állapota és a legteljesebb optimizmussal néztek a jövő elé, s így nagy versengéssel rohanták meg az árveréseket, úgyhogy a haszonbér átlag katasztrális holdanként négy mázsa búza lett. Már most bekövetkezett az, hogy az idén a katasztrális áresések mellett is csak 3½—4 métermázsás volt a termés átlagosan, s ez is többnyire rozsban. A bérföldeknek több mint fele pedig szántó. Ilyen körülmények között elképzelhető, milyen helyzetben van ez a néposztály. Hiszen tudjuk, hogy talán egyik osztály életstandardja sem függ annyira a gazdasági élet hullámzásától, mint a tanyai parasztságé, különösen a bérlőké, kik ingatlan magántulajdonnal nem rendelkeznek, tartalékjuk

egyáltalában nincs. Azok a készletek — élelmiszer, ruha, pénz, fűtőszér, sőt az állattakarmány is —/melyekkel a télnek nekimennek, határozottan aggódásra adnak okot, még akkor is, ha tudjuk, hogy a tanyai kiválnalmakat nem lehet a városi ember szemüvegén át nézni. Szegény családok — öt-hat gyerekkel — 4—5 kenyeret sütnék egyszerre átlag egyenként három és fél kiló súlyban. Ezt reggeliznek, leggyakrabban magában, néha tejjel vagy szalonnával. Délben is ezt eszik a krumpli- vagy tarhonyaleveshez és a krumplis tarhonyához, paprikás krumplihoz, kelkáposztához vagy babfőzelékhez. Ünnepnap tésztát is esznek és húst, szárnyast többnyire, vagy a házilag vágott disznó húsát. Hétköznap csak szalonnát esznek. Azonban a legtöbb családnál most még e szerény életmód biztosítottága is kérdéses. A „lelki készletek“ ennek megfelelően alakulnak. Teljes az elkeseredés és a szkepszis a jövővel, sajnos, a segítséggel szemben is, melyet a közhatóságoktól remélhetnek. Valami gyors segítség mindenesetre segíthet, mert jellemzően hirtelen le lehet itt aránylag csekély eszközökkel csendesíteni az elégedetlenséget, s akkor a télnek kétségtelenül komoly veszedelme elhárul békességesen. Ma valóban hajlamos az ellenkezőre is a tanyai parasztságnak különösen a vagyontalan, tehát semmit sem veszthető, felizgatott rétege. Pedig a lázadás és követelőzés nem természete. Sőt éppen ellenkezően nagyon is fatalista és a gondviselésre szívesen bízza magát. De bármily igénytelen is, amikor létét alapjában érzi megrendülni, — meg kell gondolnunk, hogy a magyar parasztot a legirtózatosabb csapódás érte az idén: a föld csalta meg, a búza, melyben feltétlenül bízott — és mivel valami csodálatosan kevés kezdeményező képesség, önrendelkezésre való hajlam és alkalmasság van benne — okait most ne láttassuk —, lélektanilag nagyon megérthető, hogy a közhatóságok ellen fordul. Hogy ebben a súlyos helyzetben mi a megoldás, az a gyakorlati szakemberek dolga. A theoretikus szemlélő csak azt láthatja, hogy a vázolt okok folytán súlyos helyzet állott elő, mely megoldásra vár.

Mindenesetre nagy segítség volna, ha még jobban ismernénk a tanyai nép lelki világát, miután ma már tudjuk, hogy a materiális tényezők mellett milyen súllyal esnek a latba a szellemi tényezők is. Méltán sürgeti hát Buday György ezek kutatását is. Először is a szegedi tanyák népének vallási karakterét jelöli meg problémául, mely itt egészen sajátosságosan alakult. Erre nézve pár vonást már ő is szolgáltat. Hasonlóképpen áll az eset az erkölcsi jellemmel és a jogérzékkel. Itt például megjegyzi Buday, hogy a jogalkotásnak a jövőben alkalmazkodnia kellene a nép sajátosságaihoz is, mert ennek a hiánya az oka annak, hogy a törvény olyan idegen tőle. Lelkiismeretesen és elfogulatlanul kell vizsgálni a tanyai nép érzelmi életét is, melyről annyi ellentétes megállapítás került forgalomba. Ismerni kell a kulturális viszonyokat, és pedig nemcsak a hivatalos viszonyokat, hanem a népkultúra jelenségeit is. Különösen fontos a pedagógiai szellemben történő vizsgálódás, s erre vonatkozólag Buday Imre Sándor: Az Alföld kutatásának nevelésügyi programja című 1927-1 tervezetere utal.

Egy további vizsgálandó tárgy a tanyai nép, mint társadalmi jelenség, összefüggésében és tagozódásában. A társadalomba tartozás tudatának a formája és foka, a nemzeti közösség érzése, a tanyai társadalmon belül is meglevő osztályok egymáshoz való viszonya, s viszonya a többi nagy társadalmi csoportokhoz, a „társasági“ — egyleti stb. — élet, az országos és községi tanyai politika, közigazgatás eddigi eredményei, a parasztság állásfoglalása velük szemben, mindezek ismerete irányítólag használhatók a jövő politikájában. Igen helyesen éryel a szerző, mikor arra hívja fel a figyelmet, hogy „következtetéseinket azután ne csak a szokásos értelemben vett racionális célszerűségre alapítsuk, hanem teljes mértékben ismerjük meg az irracionális

áramlatokat is.“ »Külön tanulmányt érdemelne, mennyire nem vált hússá és vérré például a parlamentáris rendszer a tanyai nép lelkében. . . V i z s - gálat tárgya legyen az is, kik és hogyan vezetik a tanyai népet. Erre, véleményem szerint, kitűnő alkalom éppen ez a mostani kisbérlet-válság.

Utolsó fejezet a tanya és város viszonya. Ezt Buday a lehető legrosszabbnak látja a jelenben. „... fejlődik mindkét réteg a maga útján, de úgy látszik, mintha — örök párhuzamosságra és a találkozás soha be nem következésére volna rendeltetve.“ Ennek a helyzetnek a megváltoztatása végett van éppen szükség egy új generációnak a felnevelésére az intelligencia körében, mely érezze és ismerje kötelességeit a tanyával szemben. Ennek az új generációnak a fegyvertárát kell hogy szolgáltassa a tanyai állapotok kutatása. Az alföldi magyar paraszt most, a háború után lépett a dvilizálódás egy különös útjára. Az újság, a mozi, a kerékpár bevezetésében és a csizma elhagyása jegyében folyik ez. „Hogy ez az út ne a proletáriátus felé vezessen — lélekben is —, hanem igazi kultúra felé, az az új szociálpolitika dolga.“ „E társadalmi politikának a gerince egy a népművelést meghaladó népnevelő Programm lesz, mely nemcsak kultúrát, ismeretet közöl, hanem minden funkciórészcsekjével életformáló, helyes irányba nevelő hatás elérésére törekszik.“ Ebben csendül ki Buday György munkája.

JOÓ TIBOR

A KUBIKOSOK ÉLETE

A KUBIKOS-KÉRDÉS azóta, amióta magyar földmunkásokat — részben a bágerek használata, részben a külföldnek idegemmmkások elől elzárkózása miatt — egyre ritkábban alkalmaznak külföldön, egyik legnehezebb kérdése mai társadalmi életünknek. Hírlapjaink sokat foglalkoznak velük, Steuer György, a kubikosok kormánybiztosa több komoly tanulmányt írt szociális helyzetükről. Az alábbi cikkben egy békésszentandrási kubikost szólaltatunk meg, akinek írásából megtudjuk, hogy maguk a kubikosok milyenek látják helyzetüket. Cikkét minden változtatás vagy stiláris javítás nélkül közöljük.

Magyar hazánk lakosságának van egy eddig alig észrevett és eddig még mellőzött rétege, ezek a kubikosok. Akik az ország szívében lanknak leginkább, a kanyargós Tisza mentén, Békés, Csanád, Csongrád, Jász-Nagykun-Szolnok megyékben. A kubikosok, akikre büszkeséggel tekinthet a magyar haza minden polgára, sok és nagy dicsőséget szereztek a világ népei előtt a magyarságnak. Ez az értékes népréteg a gerinces részét alkotja a nemzetnek. Ha a haza hívta, bátran, szemrebbenés nélkül, nézett szembe a halállal, ha kellett életét adta oda, mert ezt az áldozatát a hazája iránt érzett nagy szeretete s kötelessége parancsolta.

Erről tanúskodnak a magyar történelem lapjai is és nevüket az utókor, bátran állítom, sokáig fogja emlegetni.

Békében hangyaszorgalmú, dolgos fiai a hazának, erről beszélnek a Nagy-Alföldön végzett csodálatraméltó vízszabályozási, hatalmas gátépítési munkáik. De nemcsak itt benn az ország határain belül, hanem Ausztria, Csehország, Szilézia, Morvaország, Bosznia, Románia, Törökország, Németország, Franciaország, az Újvilág, Amerika, a Panama-földsoros áttörése, ezek mind-mind a magyar Alföld fiairól, az idő előtt tönkrement, összeomlott, anyagiakban szegény, de akaraterős és munkaszerető fiairól beszél-

nek, akikkel e minőségben a világ bármely munkása sem veheti fel a versenyt, még az a híres kínai kuli sem, mert a magyar kubikos ezeknél is hat-szórta többet termel.

És mégis elismerés nélkül, kellő gondozás hiányában törik le nemze-tünk szép viruló koszorúegységének virága. A kubikosok a szellemi fejlődés középfokán állanak, tudásukat a vándorlás alatt sok emberekkel való érintkezésnek, széleskörűen nagy földterületek bejárásának köszönhetik.

A kubikos az országnak egyik anyagiakban legszegényebb mun-kása. Aki vándorolva faluról-falura, városról-városra földmunkáért, keresi meg a maga és családja számára az életszükségletet,

A munkások, mivel a Tisza mentén laknak, tömegesen ott építe-nek családi otthont, tűzhelyet, amelynek a családfő csak ritka vendége. Tél-utóján, amikor olvadni kezd, kezdődik a készülődés, a kutatás a munka után. Ilyenkor a közöttük lévő értelmesebb embert megbízzák, adnak részére vasúti költséget és ez aztán bejárja az ország nagy részét, kultúrnémőki hiva-talokat és egyéb építészeti irodákat és ha van, elvállal mindenféle föld- és ezzel kapcsolatos munkákat. Amelyet aztán társaságban, közösen meg-csinálnak. Amikor a munka el van vállalva, hazamegy falujába és közli tár-saival a munkával kapcsolatos dolgokat, pl. milyen a munka, milyen szerszám kell, mi az ára a munkának, mennyi időre való az, lakás, tüzelő, világítás van-e és az útiköltséget a munkaadó adja-e vagy nem. E dolgok meg-tárgyalása után következik a készülődés az indulásra. Ilyenkor aztán előkerül a szerszám, talicska, ásó, lapát, csákány; míg a férj ezekkel foglalkozik, addig az asszony előkészít tarhonyát, siflit, lebencset, lisztet, sót, paprikát, egy 5—6 kg-os kenyeret, ha van szalonnát és egypár szükséges alsóruhát; ezek aztán sorrendben előkerülnek és berakódnak egy zsákba, előkerül a bunda, vagy pokróc, a hám, amely megkönnyíti a talicska tartását és meg-kezdődik a legszomorúbb, a búcsúzás.

Búcsút kell mondani a békés, csöndes, szerény kis családi körnek; ahol a szükség miatt oly kevés örömben, boldogságban volt része; ott kell hagyni nejét, gyermekeit és bízva a jövőben, reménykedő szívvel útrakel. Bizony sokszor göröngyös az út, szenvedésekkel, nélkülözésekkel van tele, van azután hogy jól sikerül, mely az otthonhagyott család boldogulására vezet.

Megérkezve a munkahelyre, első teendő az, hogy egy levelezőlapon az otthont, a családot megnyugtassa, hogy szerencsésen megérkeztünk, nin-csen semmi bajunk stb. Megkezdődik a lakás, a kunyhó felállítása, ahol 10—12 ember együtt lakik, de leginkább mind külön-külön él, külön kosztol, csak itt-ott kerül, hogy 3—4-en együtt gazdálkodnak, együtt kosztolnak.

A munkát közös erővel együttesen végzik a legképzettebb társuk irá-nyítása, vezetése mellett. Amikor eltelt egy hét, a csoportvezető felmérési az eddig teljesített munkát és a munkaadótól átveszi a pénzt, aminek későbbem szétosztása után megszűnik az egybekapcsolás és kiki pénzével önhatál-múlag intézkedik. Ilyenkor hétfő reggelig szabadon, függelem nélkül csele-kehdhet mindenki. A munkát szombaton 12 órakor végzik. Utána tisztá-lkodás, cipő-, szerszám- stb. javítás, míg vasárnap korán a piacra mennek és egész hétre bevásárolnak, ugyanekkor küldik haza a családnak azt a pénzt, amit megtakarítottak, ami a vásárlásból megmaradt.

Bevásárlás után mindenki a lakóhelyére siet és hozzáfognak az ebéd-főzéshez, ki ilyet, ki olyat főz, van ottan túrósgaluska, paprikáskrumpli, na meg aztán, ha jó a kereset, még birkahús is föl némelyik bográcsba. Hétköz- napokon amennyire súlyos, nehéz a munka, annyira kevés, sovány a kubikos kosztja. Reggel leginkább nyárson sült szalonna, nem olyan sok, hogy gyom-rát megterhelje, hanem annyi, hogy a következő ételt már farkasétvágygal

egybe. Délben vagy öregtarhonya, vagy paprikáskrumpli, vagy galuskaleves, vagy öregmakranc.¹

A vacsora szintén ilyen változatos: egyik gombócot főz, a másik puliszkát, a harmadik kubikosfánkot süt, ez így megy hétről-hétre, hónapról-hónapra. Úgy-e, magyar testvérem, sovány koszt ez, és mégis milyen csodálatos, hogy ilyen sovány koszt mellett is milyen kővér védgátak, vasúti töltések, melyek 4—5 méter magasak, milliméterpontossággal emelkednek, épülnek meg.

Az 1880-as években kezdett ez a munkáskategória jobban feltűnni hazánkban, az akkor még elhanyagolt vízszabályozási munkáknál és töltés-erősítéseknél. A m. kir. államvasutak elég komplikált, nehéz vonalai, mind, mind ennek az igénytelen néprétegnek keze nyomán haladtak napjainkig, fejlődtek ennyire. A kubikosok családjaikkal egyetemben körülbelül fél-millió lelket számlálnak.

A Tisza mentén lakó népréteg a XIX. század utolján az uradalmak terjeszkedése és a középbirtok fejlődése következtében mindegyre szegényebb lett. A nagyszámú földművelő nép a birtokosoknál elhelyezkedni nem tudott, a mindegyre szükségesebb vízszabályozások és az ezzel kapcsolatos földmunkák magukhoz vonzották a felesleges emberiséget, így születtek meg, így alakultak ki a kubikosok. A kubikos régen nem ismerte a politikát, nem törődött ezzel, a hajnalcsillaggal kelt, állt munkába és folytatta estig, míg be nem állt az alkony, ezt az időt használta fel vacsoraidőnek és amit nappal ásott, azt a fiastyúkkal kaparta ki a gödörből és csak azután feküdt le, hajtotta gondterhes fejét pihenőre. Szövegetve álmaiban terveit, hogy meddig kell még neki az öregtarhonyán dolgozni, mikor fog ettől a baromnak való munkától megszabadulni, és hogy mikor fogja már őt ló felváltam.

De ez a gondolat vezeti, lelkesíti munkájában nappal is, hogy lássa a világ: milyen szerényen élek és mégsem bírok semmire sem haladni; legalább annyit tudnék keresni, spórolni, hogy egy lovat, kordét tudnék venni, ezzel aztán minden rendbe jönne, élnék magam is és tudnám nevelni a gyerekeket is. De 12 krajcár a köbméter, ezt ugyan meg kell koplalni nekem is, a gyerekeknek is, ha azt akarom, hogy helyettem a ló dolgozzék.

Előkerül a ló, kordén hordja már a földet, de a kubikos nem gyönyörködik benne. Mert testileg összeomlik, jön a kaszás ember, elérkezik a vég, az álom teljesült, de ő akkor már pihen kinn a temetőben.

Így volt ez régen, így van ez ma, azért mégsem egészen: mert ma az egész világon érezhető gazdasági harcnak ezen a téren is megvannak a nyomai. Nyugodt életmenetünket megzavarta az 1914-ben kitört világháború. A fiatalok, az arra valók, hadba szálltak; az itthonmaradtak, bár küzdve az életért, elindultak még mindig jót remélve, a gazdasági összeomlás felé.

Folytonosan lefelé haladva a lépcsőn, ma már odaértünk, hogy a kubikos nem keresett munkaerő többé. A technika folytonos fejlődése következtében ma már egészen háttérbe szorulnak. A régebbi tűrhetőnek mondható állapotokat nyomor váltja fel. Hiába kutat ma a kubikos, nem kell munkára, mert egy oldalról a gépek, más oldalról a veszített háború következtében nyakunkra szakadt rossz gazdasági helyzet a munka piacán megállítanak mindent.

A külföld kapui is zárva állnak előttünk. És így könnyen megállapítható kilátástalan, rossz helyzetünk. Ma a legsilányabban kosztol a kubikos, nincs munka, napokig még krumplira sem jut, a gyerekek éhezve, rongyosan kun-

¹ Megfőzött s a víz elfővése után a bográcsban megforgatott, zsíron megpirított tarhonyás tészta.

csorognak az utcán. Egy ideig még volt hitelképesség is, de ma már az is kimerült, szükséges fedezet hiányában. Nem telik semmire sem. Maholnap már a lakásainkból is kiteszik gyermekeinket. Így aztán mindnyájan az ég alá kerülünk. Mert a mai munkaviszonyok mellett nem tudja kifizetni ez a szerencsétlen ember azt a 80—100 pengőt, amit a háztulajdonos haszonbér fejében egy évre szólóan követel falun, hát még a városban? Az ott lakókra még szomorúbb a gazdasági helyzet.

Be kéű látni a hatalmon levő tényezőknek, hogy itt valamit tenni kell. Törvényszerűen, szociálisan oldják meg a megoldandó nehézségeket, a boldog segítsen a boldogtalanon, az erős a gyengén, mert tudjuk és tudja mindenki, hogy szaporodás tekintetében nemzetünk az ősi televényre támaszkodhatik. Tehát ne jöjjön el az az idő, hogy a falu iskoláit bezárják azért, mert a munkásnyák nem adnak fiakat a hazának. Meg kell találni a segítség módját, krisztusi szeretet költözzön az elzárkózott, fásult szívekbe, melyek a szenvedőkön esett sérelmeket begyógyítják, a nyomorúságos időkre fátyolt vonnak, akkor bizton várhatják a még nyomorgó, szenvedő földmunkásoktól, hogy segítenek hazánk testéből, térképéről azt az átkos fekete vonalat kitörölni és csak velünk együtt mondhatják, hogy a Kárpátoktól a kéklő Adriáig uralkodik újra a magyar.

IFJ. KISS JÁNOS

KÜLPOLITIKAI SZEMLE

— *Az amerikai parlamenti választások, Hoover kudarca — A negyedik latin-amerikai forradalom, Braziliában — Az osztrák választások — A bolgár-olasz házasság — Az ankarai események, Venizelosz és gróf Bethlen István látogatása — A labour-kormány gazdasági tehetetlenségét a birodalmi konferencia. —*

AZ amerikai alkotmány nehézkes és körülményes szervezete értelmében a szövetséges Képviselőházat kétévenként, a Szenátus egyharmadrésztét egyidejűleg hat évre, az elnököt pedig négyévenként választják. Mindezek a választások a páros évek november hónapjaiban mennek végbe. Az ezévi választásoknak különösen azért volt rendkívüli jelentőségük, mert a köztársasági pártnak Hoover választásakor aratott nagy győzelme után az amerikai közvéleménynek ez volt az első megnyilatkozása. Nehéz lenne tagadni, hogy Hoovert csak bizonyos csekély mértékig terheli nagyobb felelősség az utolsó 14 hónap gazdasági válságában, amely az Egyesült Államok lakosságát sújtja, mint amennyi érdeme volt a szerencséskezű Coolidge-nak a prosperitás fényes fejlődésében. Kétségtelen viszont, hogy Hoovemek elhatározó része volt a védvámok jelentékeny emelésére vonatkozó törvényjavaslat keletkezésében és a Kongresszuson való keresztülhajtásában. Hoovert egyes középnyugati agrár-államok republikánus pártja vezetőségével szemben választási ígéretük kötötték ebben az irányban. A legsúlyosabb szemrehányás, amellyel tehát az elnököt illethetik, az, hogy Hoover a pártérdeket, sőt a választási érdeket fölébe helyezte a nemzeti érdeknek. Az Egyesült Államok exportja az 1930-as év első kilenc hónapjában 1200 millió dollárral süllyedt: a Tariff-bill ugyan csak augusztus óta van érvényben, de hatása már előre érezhetővé vált. Az export csökkenése természetesen visszavezethető az import-államok megcsappant vásárlóképességére, de arra is, hogy a vámemelési javaslat hatása alatt egyes államok siettek feljebb emelni vámfalaikat az Egyesült Államok áruival szemben, másrészt exportjuknak igyekeztek új piacokat találni. A védvámok emelése

következtében az európai export volumenjének hanyatlása mindjobban megnehezíti az Amerikával szemben fennálló adósságok törlesztését, aminek konzekvenciáit az úgyszólván válságban levő amerikai pénz- és áru piac egyaránt megérzi.

A védvamos politika erősödő ellenzékével együtt az utóbbi év folyamán rohamosan növekedett a republikánus adminisztráció csökönysnek látszó prohibíciós politikájának ellenzéke is. A kriminalitás ijesztő emelkedése az Egyesült Államokban, főként a nagy ipari centrumokban, kétségtelenül az alkoholcsempészetnek, mint üzletágnak, óriási jövedelmezőségére vezethető közvetlenül vissza. Egyrészt a prohibíciós törvény megszegése, amelyben legalább is passzíve az Egyesült Államok polgárainak nagy átlagban 99%-a résztvesz, erkölcsileg aláássa a törvény tiszteletét; s ha az egyik törvény megszegése nem váltja ki a törvénytisztelő polgárok egyhangú tiltakozását, vajjon miért részesüljön nagyobb tiszteletben az Uniónak vagy egyes államainak bármely más törvénye, amely mondjuk — legalább is papíron — a lopást vagy gyilkosságot büntetendő cselekménynek minősíti? Másrészt az alkoholcsempészet óriási jövedelmezősége hatalmas érdekcsoportok kifejlődését eredményezte, amelyek élén közismert rablógyilkosok és bandavezérek állanak, akiket a törvény sújtókeze nem érhet el, először is: mert gazdagok és mindenkit, elsősorban a hatóságokat — rendőrt éppúgy, mint bírót vagy ügyészt — megvásárolhatnak, másodsor pedig: mert senki sem mer ellenük tanúskodni. Ez az oka annak, hogy Csikágóban vagy New-Yorkban naponta átlag három gyilkosság történik és hogy csak az olyan gyilkosságoknak tudnak nyomára jutni, amelyeket nem szervezett organizációk tagjai, hanem szerény amatőrök követnek el. Minthogy pedig a köztársasági adminisztráció részben a választásnál Hoover nyilatkozataiban, részben különböző parlamentáris akciók folyamán határozottan leszögezte magát mind az Eighteenth Amendment, az alkotmánynak az alkoholtilalomra vonatkozó pótcikkelye, mind a Volstead Act, azaz a végrehajtó törvény mellett, az anti-prohibicionista áramlat természetszerűleg inkább a demokratákat erősítette — bár a republikánus párt idejében észrevette a prohibíciós küzdelemben rejlő veszélyeket és jelöltjei egy része már nyílt prohibíciós programmal lépett fel.

Már a tavasz óta nyilvánvaló volt tehát, hogy az őszi választások élesen a republikánusok, elsősorban Hoover ellen fognak megnyilatkozni és hogy a prohibíció ellenesei, akik addig a Kongresszusban csak egy-két emberre szorítkoztak, rendkívül erős segédcapatokkal fognak megjelenni a Szenátusban éppúgy, mint a Képviselőházban. A november 4-i választások teljes mértékben igazat adtak ennek a várákozásnak. 32 szenátort és 435 képviselőt választottak s az eredmény mind a két házban megszüntette a republikánus párt túlnyomó többségét. November 4-éig a republikánusok 17 főnyi többséggel rendelkeztek a Szenátusban és 104-gyel a képviselőházban. A választások után a Szenátusban a legközelebbi új 72. ülészak összeállításakor — előreláthatólag 1931 márciusában — 48 republikánus, 47 demokrata és egy független farmerpárti fog résztvenni, tehát a köztársasági pártnak gyakorlatilag már nem lesz többsége; a képviselőházban pedig 218 republikánus, 216 demokrata és szintén egy farmerpárti fog ülni, ugyanakkor, úgy, hogy itt egy főnyi többsége lesz az uralmon lévő pártnak. Az amerikai végrehajtó hatalom független a parlamenttől; az elnököt a nép választja, a minisztereket az elnök, ezek csak neki felelősek; a kormány tehát akkor is helyén marad, ha közben elveszítette is a törvényhozás bizalmát. A következmény csak az, hogy az utóbbi esetleg megakadályozhatja a kormány törvényjavaslatának törvényerőre való emelkedését; az elnök pedig vétője gyakorlásával blokkírozhatja a neki nem tetsző törvényhozást. Ennek a kényelmetlen

helyzetnek mind a belpolitikában, mind pedig, sőt talán még inkább a külpolitikában, meglesznek a káros következményei. A demokrata vezérek ugyan kijelentették, hogy az adott gazdasági helyzetben az ország jóléte érdekében hajlandók közreműködni az uralmon levő párttal, de hogy vajjon ennek milyen értéke lesz, ha olyan törvényhozási ténykedésre kerül a sor, amely nem népszerű — az más kérdés. Ebben az esetben az a párt, amely a kormányzásért nem felelős, igyekszik a választópolgárokat magának megnyerni, s könnyen elfeledheti szolidaritási ígését. A külpolitikában pedig nyilvánvaló, hogy az Egyesült Államok fellépésének biztonsága nem nyert azáltal, ha nem rendelkezhetik a parlament, de különösen a Kongresszus Felsőházának feltétlen támogatásával. Ennélfogva sem a lefegyverezés, sem a háborús adósságok kérdésében nem várható elhatározó kezdeményezés vagy változás a washingtoni kormány részéről. Hoover adminisztrációja a következő két évet állandó védekezésben fogja eltölteni és, hacsak gazdaságilag valamely újabb, szerencsés jóléti hullám nem mozdítja el a zátonyról megfeneklett hajóját, vagy valamely esemény nem szerzi vissza az elnöknek veszendőben lévő (vagy talán már el is vesztett) népszerűségét, alig kétséges, hogy Herbert Hoover, az igen kiváló mérnök és gazdasági szervező, de kétségtelenül nem szerencséskező politikus az Egyesült Államoknak úgynevezett „one term“ azaz csak egy cikluson át szolgáló elnöke marad.

EGY SZELLEMESES svájci publicista az amerikai választásokról szóló kommentárjában Hoovert még viszonylag igen szerencsésnek minősítette, mert — úgymond — nem Brazíliának vagy Argentínának az elnöke. Valóban alig van benne kétség, hogy latinamerikai állam a lakosok heves vérmérsékleténél fogva már gyors és hatásos forradalomban adott volna kifejezést annak az elégedetlenségének, amely a novemberi választásoknál az északi köztársaságban döntetlent erőszakolt ki. Brazíliában az elmúlt tavaszi választásnál még, legalább is látszólag, a kormányzópárt győzött. A legyőzött ellenzék vezére azonban, dr. Getulio Vargas, már akkor megígérte, hogy november 15-én, amikor a megválasztott új elnöknek, Julio Prestesnek, Washington Luistól át kellett volna vennie az uralmat, már övé és pártjéé lesz a hatalom. A kávé árának rohamos csökkenése, amely a leggazdagabb déli állam, Sao Paulo — az elmúlt kormány legerősebb fellegvára — pénzügyi erejét aláásta, alapjaiban rázta meg az uralmon levő pártot. A szegényebb északi államokban pedig — Parahyba, Rio Grande, do Sul—rohamosan növekvő munkanélküliséget okozott. Tehát innen, mint az ellenzék szervezési központjából indult ki a forradalmi mozgalom, amely alig néhány hét alatt véget vetett a Sao Paoliak évtizedes diktatúrájának. Minthogy a felkelők főként az állami rendőrségekre és milíciákra voltak utalva az igen jól megszervezett, felfegyverkezett s hosszabb ideig hűségesnek látszó szövetséges hadsereggel szemben, még a legjobban informált külföldi hatalmaknak is az volt a benyomásuk, hogy végeredményben a Rio de Jandro-i kormány győzelme kétségtelen. A rendszerint igen tartózkodó washingtoni kormány annyira ment, hogy a felkelőket lázadóknak minősítette s az Egyesült Államok hadi ipara részéről a felkelőknek küldendő esetleges hadianyagra embargót mondott ki, míg a szövetséges kormány által rendelt hadianyagot szabaddá tette. Két nappal a Fehér Ház eme nyilatkozatának megjelenése után előbb a bahiai, azután a rioi szövetséges csapatok felmondták az engedelmességet s az utóbbiak október 24-én kierőszakolták Washington Luis lemondását. Egyideig ugyan úgy látszott, hogy egyrészt a különböző szövetséges tábornokok között, másrészt ezek s a forradalom vezetője, Getulio Vargas között, a végrehajtó hatalom átvétele tekintetében viszály tör ki.

Akár a Vargas iránt döntősüllyal bíró államok részéről megnyilvánuló közbizalom, akár a tábornokok meglepő józansága vezetett is az eredményhez, annyi biztos, hogy mire a tavaszi választásokon megbukott elnökjelölt megérkezett a fővárosba, a lázadók már mind hajlandók voltak őt, mint a végrehajtóhatalom vezetőjét és kormányát elismerni. Minthogy a kormány, melynek külügyminisztere a nálunk népszövetségi tevékenysége következtében nem éppen előnyösen ismert Mello Franco, sietett kijelenteni, hogy Brazília pénzügyi kötelezettségeinek eleget fog tenni és minden állammal továbbra is fenntartja a tradicionális jó viszonyt, s minthogy nyilvánvaló volt, hogy a legyőzött Sao Paolo-iak jó időre fegyverképtelenné váltak, a nagyhatalmak követték az eddig a perui, bolíviai és argentinai forradalmaknál felállított precedenst és sorra elismerték Getulio Vargas forradalmi kormányát. Ez a negyedik latinamerikai forradalom, amely az utóbbi hónapok folyamán győzedelmesen magához ragadta a hatalmat. A délamerikai alkotmányos diktatúrák rendszere mellett, amely — a washingtoni alkotmány mintájára — a természetesebbnek látszó parlamenti váltógazdaságot nem ismeri és nem engedi meg, a fennforgó és egy év óta állandóan súlyosodó gazdasági válság folyamánként előálló elégtelenségnek nincs más útja az érvényesülésre, mint a fegyveres forradalom. Az aztán más kérdés, vajjon a forradalom útján uralomra került ellenzék jobban tud-e boldogulni a tornyosuló gazdasági nehézségekkel, mint az elkergetett kormány.

Az ÓSDI EURÓPÁBAN, ahol a legtöbb államban még az angol parlamentarizmus és a francia harmadik köztársaság alkotmánya kombinációjából létrejött államforma és politikai rendszer van uralmon, jórészt a parlamenti váltógazdaság dívik. Amennyire könnyen határozzák el magukat a latinamerikai államok a forradalomra, annyira igyekeznek az európai államok ezt a katasztrofális lávakitörést ritkább eseteire korlátozni. A nagy pártpolitikai és világnézeti ellentétek dacára meglepő csendben és rendben lezajlott osztrák választások szintén bizonyítékai annak, mennyire óvakodnak az európai közületek a sötétbeugrástól, a forradalom nagy ismeretlenétől. A kisebbségi Vaugoin kormány, amely Schober kezéből szeptember folyamán kiragadta a hatalmat, november 9-ére írta ki a Nemzeti Tanács újválasztását. Rendkívül heves agitáció előzte meg ezt a napot és ebben a választási küzdelemben csak az volt a sajnálatos, hogy a különböző polgári pártok — az egyik oldalon a keresztényszocialisták s a velük együttműködő, de zavartejtően különböző nevek alatt szereplő Heimwehr, Heimatwehr, Heimatblock, a másik oldalon a Schober vezérlete alatt álló polgári közép-block, mely főként a Landbund és a nagynémetek koalíciójából jött létre, — erejüket az egymással szembe fordított küzdelemben adták ki, ahelyett, hogy, ha külön táborban is, de a szocialista párt s a vörös uralom ellen koncentrálták volna. Ha ehhez az anomáliához hozzáadjuk az osztrák választási rendszer hiányosságait, akkor egyáltalában nem lepődhetünk meg az eredményen, amely a főbb vonalokban nem hozott változást, hanem csak a részletekben. Az osztrák választói törvény ugyanis lehetőleg meg akarta óvni a parlamentet a szétforgácsolódástól s ezért az egy-egy kerületben bizonyos szavazatszámot el nem ért pártoknak nem juttat mandátumot. Ez a rendszer ahhoz a visszássághoz vezet, hogy pl. olyan párt, amely az egész országban együttesen össze tudott szedni 100.000 szavazatot, amelynek tehát a mandátumkvóta alapján legalább is 5—6 képviselőt kellett volna a parlamentbe küldenie, egyetlenegy képviselőt sem kapott, mert egy kerületben sem érte el a kiszabott minimumot. Ez lett a sorsa az osztrák nemzeti szocialistáknak s így míg az Ausztriából importált eszmének a német birodalmi parlamentben 107 hordozója van, addig Hitler őshazájában egyetlen nemzeti szocialista sem tagja a parlamentnek.

A 165 főnyi Nemzeti Tanácsban a feloszlatás előtt 73 keresztényszocialista, 9 agrárius, 12 nagynémet és 71 szocialista ült. Az új választás után 66 keresztényszocialista, 8 Heimwehr, illetve Heimatblock, 19 Schoberblock és 72 szocialista képviselő került be a Nationalratba. A keresztényszocialisták tehát hetet veszítettek, a velük szövetséget kötött párt ellenben 8 mandátumot nyert s így a kormánytámogató két párt eggyel több mandátummal bír, mint amennyi képviselő a választás előtt a kormány híve volt. A két másik polgári párt új formájában két mandátumot veszített, azonban a Schober-block pozíciója, mint középpártté, amely nélkül nem lehet többséget alkotni, kétségkívül igen erős. A szocialisták viszont egy mandátumot nyertek ugyan, de ezt csak a polgári pártok közt dúló meghasonlásnak köszönhetik: a választóközönség határozottan a polgári kormányzás mellett és ellenük foglalt állást. Ami a kormányzási lehetőségeket illeti, a kilátások egyelőre bizonytalanok: lehetséges a kisebbségi kormányzás fenntartása a polgári középpártnak, avagy egyik vagy másik frakciójának esetéről-esetéről szóló támogatásával; azonban, dacára az éles, gyakran személyes választási küzdelemnek, nincs kizárva a koalíció lehetősége sem Seipel és Schober között.

EURÓPA KELETJÉNEK politikai horizontján két, külsőségeiben is kimagasló eseménynek van messzebbreható politikai jelentősége. Az egyik Boris bolgár királynak, Giovanna savojai hercegnővel, az olasz király leányával Assisiben október 25-én kötött házassága. A régen húzódó házassági terv elé, mely hivatva van szorosabbá tenni a két ország között fennálló baráti köteléket, eddig elháríthatatlannak látszó vallási, illetve egyházpolitikai akadályok tornyosultak. A bolgár alkotmány értelmében a királynak, s ennek következtében a trónörökösnek is, az államvallást kell követnie, tehát görög-keleti orthodoxnak kell lennie. Ebben a vallásban nevelkedett Boris is. A római kúria pedig vegyes házassághoz tudvalevőleg csak úgy adja beleegyezését, ha mindkét házastárs egyező kijelentése szerint, a gyermekeket a római-katolikus vallásban nevelik. Olaszország katolikus királya viszont nyilvánvalóan nem adhatta leányát a kúria beleegyezése nélkül férjhez. A másik oldalon a bulgáriai görög-keleti orthodox egyház szigorúan ragaszkodott az alkotmány betartásához. Olyan görög keleti vallású hercegnőt, akit a bolgár nép szívesen látott volna, nem tudott találni a fiatal király, akit különben is állítólag meleg vonzalom fűzött kiszemelt arájához. Hogy ebből a dilemmából milyen diplomáciai kivezető utat találtak végül is, azt már csak az események fogják — az eljövendő trónörökös születése alkalmával — esetleges diplomáciai indiszkréciók híján felderíteni. Elég az hozzá, hogy Giovanna hercegnő férje nevében is kijelentette, hogy gyermekeit katolikus vallásban fogják nevelni, továbbá, hogy a Szent Atya dispenzádót adott a házassági akadály alól, megengedte, hogy az Assisi Szent Ferencről elnevezett katedrálisban történjék a házasságkötés és hogy az Szófiában görög-keleti rítus szerint kivételképpen újból megáldassék. Hogy a szófia metropolitát mivel nyugtatta meg Boris király s a bolgár kormány, ez az éppen, ami ma még diplomáciai titok. Kétségtelen, hogy az Olaszország részéről e házassági frigy létrejötte körül nyilvánult baráti érdeklődés, mely Bulgáriára határozott és jótékony fényt vetett, bizonyára lényegesen megerősítette Olaszország pozícióját a Balkánon.

A másik, európai perspektívában is nagyjelentőségű esemény Bethlen István gróf látogatása Ankarában, a török köztársaság kikiáltásának hetedik évfordulóján, találkozása Musztafa Kemal pasával és ezzel időben egybeesően Venizelos görög miniszterelnök látogatása s a török-görög barátsági szerződés aláírása. Minden részről hangsúlyozták, hogy a magyar és görög

államférfiak egyidejű ankarai időzése nem egyéb pusztá véletlennél, ami nyilván úgy értelmezendő, hogy a két látogatás egybeesésében nem volt semmi célzatosság, azaz hogy közös politikai terv nem vitte őket ugyanazokban a napokban Ankarába. A görög miniszterelnöknek ilyen értelmű s valószínűleg részletes bizalmas kijelentései, melyeket egyes hatalmak athéni képviselői előtt tett, kik nyugtalanná váló kormányuk nevében kérdéseket intéztek hozzá, nyilván sikerrel oszlatták el az aggodalmakat. Venizelos látogatásának jelentősége elsősorban abban áll, hogy ő a független Görögország létezése óta az első vezető görög államférfi, aki a török kormánynál látogatást tett és az első, aki Kemalnak a Sacharia folyó mentén kivívott óriási győzelmei után immár végérvényes békejobbot nyújt a 600 éves ellenfélnek. Minthogy már előbb sikerült a görög-török lakosságok kicseréléséről szóló egyezményeket megkötni s a fennforgó ellentéteket elsimítani, nyitva állott az útja a két ország gazdasági, sőt esetleg politikai kooperációjának is az aegei tengeren és a Balkánon. Ennek a lehető közreműködésnek útját egyengeti az ankarai szerződés, amely nem irányul senki ellen, és megfelel annak a pozíciónak, amelyet Törökország, mint európai területeknek ura, a Balkánon bír.

A magyar miniszterelnök látogatásának célja pedig a már Tefvik Rusdi bey török külügyminiszter budapesti látogatása alkalmával megkötött barátsági szerződés politikai tartalmának kimélyítése volt. Az a fény és melegség, amellyel a török kormány s a török nép Magyarország miniszterelnökét fogadta, megnyugtató bizonyítékai annak a megértésnek és politikai indokok által is támogatott barátságnak, mely a két rokonnépet, évszázados nehéz küzdelmek dacára is, egyesíti. Jóleső bizonyosság és támogatás számunkra Musztafa Kemal és Izmet pasa kormányának aktív barátsága: a ghazi pasának saját erejéből sikerült a Törökország számára megalázó sevresi szerződést darabokra tépni. A török kormány mindazonáltal természetesen barátságos szemmel nézi a revíziós gondolat fejlődését és, bár közvetlenül érdekelve nincs benne, kétségtelen, hogy minden revíziós törekvés az ő jóakarátú és jelentékeny támogatására számíthat. A Balkánon, mint ezt Bethlen István gróf kijelentette, csak defenzív érdekei vannak Törökországnak és Magyarországnak, de éppen ezek az azonos, bár csak védelmi érdekek teszik a közös politikai vonalvezetést lehetővé.

KEVÉS KORMÁNYNAK kellett, még a Britbirodalom vezetői közt is, rövid idő alatt oly súlyos és messzekiható jelentőségű problémákkal megküzdenie, mint a MacDonald kormánynak 1929 júniusa óta és kevés kormány tudott, mint ezt a kiváló liberális politikus, Sir John Simon, a liberális-párt vezéréhez, Lloyd Georgehoz intézett politikai levelében kifejtette, ennyi balsikert balsikerre halmozni, minden téren, amelyen a megfelelő megoldást keresnie kellett volna. Nagybritannia belső problémáinak terén nemcsak, hogy nem sikerült megoldania a munkanélküliség kérdését, hanem a legszédítőbb ígérekkel telt választási kampány után, amely a labour-kormányt uralomra segítette, ma egy millióval több a munkanélküliek száma, mint a labour-párt uralomrajutásának idején. Még csak a jelenség enyhítésére sem tudtak eszközt találni. Minden invenció és minden reform-javaslat nélkül szinte dermedt ijedtséggel nézi a kormány az áradat emelkedését. A közvélemény megnyilatkozó kívánságával, amely, valószínűleg jobb híjján, a védvámokban, birodalmi vámunióban vagy birodalmi preferenciába rendszerben véli a megoldást megtalálni, a kormány, szabadkereskedelmi teóriái hálójában, a non possumust helyezi szembe. MacDonald kabinetjének ez a merőben negatív állásfoglalása gazdasági téren teljesen meddővé tette a brit birodalom tagjainak november 14-én hatheti tanácskozás után végetért konferenciáját. A konferencia a gazdasági együttműködés kérdésében csak

arra az eredményre jutott, hogy majd legközelebb remélnek eredményhez jutni. A remény a Dominionok delegátusai részéről különösen arra irányul, hogy a kanadai miniszterelnök indítványára és meghívására tizenkét hónapon belül Ottawában összeülő birodalmi gazdasági konferencián már új — értsd: konzervatív — kormány fogja Nagybritanniát képviselni. Közben aggal a sovány eredménnyel térnek haza, hogy Snowdentől ígéretet csikartak ki aziránt, hogy a brit kormány a már fennálló preferenciális vámokat három további évre fenn fogja tartani. A Dominionok gabonájának még azt a kedvezményt adta meg az anyaország kormánya, hogy 55%-os örlési kvótát engedélyezett s ezáltal közvetett preferenciát nyújt. A legfontosabb, sőt életbevágó fontosságú kérdés tehát megoldatlan maradt. Viszont a politikai és jogi problémákkal foglalkozó bizottságoknak sikerült a napirendben levő alkotmányjogi kérdéseket megoldaniok. A legfontosabb a Domini önöknek egymás között vagy a Dominionok és az anyaország között felmerülő jogi természetű viszályoknak megoldására hivatott döntőbíráskodási rendszer megalkotása. A birodalom vagy egyes részeinek idegen államokkal felmerülő jogviszályai elintézésére az anyaország s azok a Dominionok, amelyek tagjai a Népszövetségnek, aláírták a hágai döntőbírási státútumnak a kötelező döntőbíráskodásról szóló záradékát. Azonban azzal a fenntartással, hogy ez a birodalmon — a Brit Nemzetek közösségén belül felmerülő viszályokra nem bír érvénnyel. A birodalmi konferencia által elfogadott megoldás értelmében a régi hágai Cour Permanente d'Arbitrage működéséhez hasonló szervezetet állítanak fel és a birodalom legkiválóbb jogászaiból egy lista készül s a felmerülő viszály esetén mindegyik fél két-két döntő bírót jelöl ki, akik aztán megválasztják elnöküket. Ez az ötös döntőbíráóság lesz hivatott a jogi vitákat eldönteni. Megoldást találtak még a brit nemzetiség és állampolgárság eléggé komplikált kérdésére és a Dominionok kormányzója, azaz a király képviselője kinevezésének módozataira vonatkozólag. A birodalom részeinek miniszterelnökei azonban kedvetlenül és csalódottan hagyták el Londont. Messziről jöttek, van olyan közöttük, aki a Londonban töltött hat hét miatt közel négy hónapig volt távol szűkebb hazájától és joggal úgy találták, hogy a brit kormány sajtóságos passzivitása következtében aránylag sovány eredménnyel térnek haza. A brit uralom szempontjából ez a balsiker annál sajnálatosabb, mert így az éppen összeülő indiai konferencián a birodalom nagy érdekeit egy politikájában bizonytalaná váló, tehát nem teljes tekintéllyel védekező kormány fogja képviselni.